

Чернігівська державна обласна
універсальна наукова бібліотека ім. В.Г.Короленка

Читання – справа сімейна
методично-бібліографічні матеріали

Чернігів – 2007

ББК 78.38

Ч-69

Читання – справа сімейна: Оглядово-методичні матеріали /ОУНБ ім. В.Г.Короленка; Підгот. А.Матюшенко; Відп. за вип. Ю. Самойленко.– Чернігів.–2007.–48с.

Відродження традицій сімейного читання – важливе завдання бібліотек, особливо актуальне сьогодні, в умовах зростаючої байдужості до книги в суспільстві.

Видання містить рекомендації на допомогу налагодженню партнерських стосунків з сім'єю для керівництва читанням дитини, її духовним розвитком, зміненню сімейних відносин. Організаторам дозвілєвої діяльності пропонується сценарій народознавчого сімейного вечора «Про мій рід-родовід».

Комп'ютерний набір: В.Шевченко
Комп'ютерне макетування: В. Даценко
Ризограф ОУНБ ім. В.Г.Короленка
Тираж: 40 прим.

Не давайте мне богатства,
Царских зал раззолоченных,
Дай мне вырастить на славу,
Дай взлелеять мной рожденных.
Еврипид “Ион”

У цих рядках давньогрецького драматурга сконцентровано мудрість віків щодо відповідальності батьків перед своїми нащадками. Просто біологічно зберегти тобою народжених – замало. Ще ж треба “вырастить на славу», тобто виховати, вкласти в свою дитину всі людські чесноти, досвід поколінь, допомогти в духовному, громадянському становленні його особистості.

Отже, сім'я, родина, яка була і залишається природнім середовищем перебування дитини, є найважливішою життєвою школою, де засвоюється система моральних цінностей, норми поведінки, культурні традиції свого народу. Зі слів видатного педагога В.Сухомлинського, від того, що ввійшло в розум і серце сьгоднішнього малюка з оточуючого світу, вирішальним чином залежить, якою він виросте людиною. Надійним супутником батьків на цих тернистих педагогічних шляхах є книга.

У суспільстві традиційно склалося шанобливо-піднесене ставлення до Слова, віра в його силу, естетичну, духовну цінність, вплив читання на змінення сімейних уз.

Є безліч свідоцтв видатних людей зі світу культури, мистецтва, науки, які все життя пам'ятали перші книжки, подаровані батьками, почуття, закарбовані в серці від знайомства з високою літературою – особливо, у переказах мами чи тата.

Ми пам'ятаємо з творів С.Аксакова, Л.Толстого, О.Толстого, В.Андрєєва, М.Горького, П.Бажова, присвячених дитинству, отроцтву, зворушливі спогади про години спільного читання в колі сім'ї, біля каміну, під затишним світлом лампи. Без книги було неможливо уявити життя дореволюційної інтелігентної родини. В освічених колах керувались висловом Цицерона: “Дім, в якому немає книжок, подібний тілу, позбавленому душі”. За звичаями того часу дітей рано починали знайомити з класикою. Так формувався і літературний, і, загалом, художній смак; вибудовувалась ієрархія етичних пріоритетів, серед яких – честь, совість, шляхетність, любов до ближнього.

“Тишь и зной, везде синеют сливы,
Усыпительно жужжанье мух,
Мы в траве уселись молчаливы,
Мама “Lichtenshtein” читает вслух.
Ульрих – мой герой, а Георг – Асин,
Каждый доблестью пленить сумел,
Герцог Ульрих так светло-несчастен,
Рыцарь Георг так влюбленно смел.
...Мы лежим, от счастья молчаливы,
Замирает сладко детский дух,
Мы в траве, вокруг синеют сливы,
Мама “Lichtenshtein” читает вслух.

Ця солодка зарубка “из рая детского житья...” у пам'яті М.Цветаєвої через багато років ожила світлими поетичними рядками. Але ж уявіть: мати читає маленьким Асі та Марині історичний роман В.Гауфа мовою оригіналу. Марієтта Шагинян згадує, як їй, 9-річній, батько подарував “всього Гьоте” у виданні знаменитого берлінського видавництва “Реклям”. Ще В.Белінський радив батькам: “Не турбуйтеся тим, що діти мало зрозуміють (з книг) , але якраз і намагайтесь, щоб вони якомога менше розуміли, але більше відчували. Хай їхнє вухо привчається до гармонії слова, серце переповнюється почуттям витонченого. Хай поезія діє на

них як музика – прямо через серце, мимо голови, до якої ще прийде свій час”. Головне в сімейному читанні – емоції, спільне переживання, атмосфера, створювана голосом дорослого читця, що несе додаткову інформацію, і яку уважно сприймає вразлива дитяча душа.

Не буває занадто рано, але завжди є ризик запізнитись у заохоченні дитини до книги. Згадаймо Платона, який приписував матерям та годувальницям освічувати дитячий розум розказуванням міфів та казок.

Дітки, що зростають серед книг, звикають до читання, як каченята до плавання – так вважають бібліотекарі Великобританії... і починають освічувати батьків ще ненароджених малюків, а породіллям дарують гарні дитячі книжки і запрошення до бібліотеки. В Швеції всі мами новонароджених отримують комплект з кращих творів світової дитячої літератури.

Так, саме батьки є першими і головними посередниками між книгою і маленькою людиною. Але, на жаль, сім'я як читацьке середовище відходить з повсякденного спілкування на тлі глобальної кризи читання. Воно стало асоціюватись з бідністю і безталанністю. Дані соціологічних досліджень в Росії та Україні свідчать, що сьогодні 50% населення взагалі не заглядає в книгу. Тільки 30% опитуваних знають про читацькі уподобання своїх дітей. 30 років тому регулярно читали дітям в 70% сімей, сьогодні – тільки в 7%.

Відсутність інтересу до читання у підростаючого покоління накладається на сумну видавничу статистику: одна дитина у нас забезпечена книжками у 40 разів менше, ніж її одноліток в розвинутих країнах. Під загрозою майбутнє нації, адже вона тільки тоді мисляча, коли читаюча.

Хтось повинен розтлумачити батькам абсолютну взаємозалежність читання дитини і якості її подальшого життя. Треба повернути дорослих обличчям до науково доведеного факту існування чуттєвих фаз розвитку здібностей дитини (так звані “вікна розвитку”). Для здатності до читання вони закриваються в 12-15 років, для мовного розвитку у 9-10 років. І ніколи не може бути ніколи, якщо мова йде про формування світогляду, моральної свідомості власної дитини.

Бібліотеки є серед багатьох інституцій, що б'ють на сполох з приводу вже спостережуваних наслідків кризи читання, її впливу на сім'ю, негативні явища в якій стають все більш помітними (порушення діалогу поколінь, відсутність між ними культурної та емоційної толерантності, асоціальна поведінка). Бібліотеки не тільки діагностують ці гострі соціальні хвороби, а й пропонують рецепти їх лікування, в тому числі і шляхом відновлення культурно-дозвіллевих сімейних традицій, найперше – сімейного читання. Бібліотеки готові бути порадиниками, помічниками, партнерами батьків, залучаючи до співпраці всі зацікавлені установи та організації і спираючись, насамперед, на підтримку держави.

Ця підтримка вельми суттєва в багатьох країнах світу, де вкладають великі кошти в програми підтримки сімейного читання: “Читання – справа сімейна” (Німеччина), “Спонування до читання” (Австрія). В Фінляндії, де, зазвичай, батьки читають дітям книжки до 10–12 річного віку, Центром читання спільно з бібліотеками, школами, дитячими клініками розроблено спільну програму “Читання як гра”, направлену на всебічну мотивацію батьків – представників різних професійних груп – до прочитання дітям якомога більшої кількості книг. В Японії батьки і педагоги, об'єднавшись з діячами культури, домоглися від уряду прийняття спеціального закону, що рекомендує щоденні сімейні читання в телевізійний прайм-тайм.

Заохочення до книги піднімається до рівня національного завдання і в Росії, де 2007р. оголошено роком читання. Тут прийнято відповідну довгострокову (до 2020р.) державну програму. Її важливою складовою стала розгалужена система заходів з підтримки саме сімейного читання. Передбачено, наприклад, безкоштовне забезпечення комплектами кращих дитячих книжок сімей з новонародженими, малозабезпечених сімей. На базі бібліотек і книжкових магазинів планується відкриття центрів і куточків сімейного читання тощо.

Необхідність подібної державної програми в Україні очевидна, адже і у нас проблема не менш гостра. Зважаючи на це, українські бібліотекарі приділяють значну увагу популяризації

читання, підвищенню його престижу серед молоді, а найперше – сім'ї. Проведено три Всеукраїнські літературно-художні конкурси сімей-ерудитів “Від роду до народу” (останній – у 2001р.).

Традиційними стали конкурси кращих читацьких сімей на бібліотечних теренах України, в тому числі – і в Чернігівській області, де їх організатором виступає обласна бібліотека для дітей ім. М.Островського. Збільшується кількість бібліотек та Центрів сімейного читання, що створюються в результаті репрофілювання та спеціалізації бібліотек-філіалів ЦБС.

Ставлення до них з боку фахівців неоднозначне. Подібним структурам закидають надмірний дозвіллевий ухил у формах діяльності, відсутність науково-обґрунтованих підходів до бібліотечно-інформаційного обслуговування сім'ї і організації в ній сімейного читання. Та все ж таки позитивні оцінки переважають, підкріплені успішною і вже досить тривалою практикою, набутою популярністю в читацькому загалі і Росії, і України.

Центри сімейного читання в бібліотеках можуть мати різне спрямування. Наприклад, Центр соціальної самопомоги “Ковчег” (Мордовська дитяча бібліотека, м.Саранськ) сприяє сім'ям у підборі літератури до самонавчання, самовиховання, саморозвитку, самоуправління. За допомогою картотеки “Книга – 03” тут можна знайти необхідну інформацію з нагальних сімейних проблем. В Центральній бібліотеці для дітей м.Києва працює інформаційний центр “Найдорожчий скарб кожного народу – його діти”. Центр має на меті налагодження доброзичливих стосунків між дітьми та батьками, підтримку психологічної та соціальної гармонії в родині. Основні напрямки діяльності Служби інформаційного комфорту сім'ї, створеної в ЦБС для дітей м. Миколаєва – сімейне читання і дозвілля, консультативно-освітня диверсифікація, інформаційний сервіс для майбутніх та молодих мам (працює програма “Майбутня мама – найчарівніша та найпривабливіша”). Тут в полі особливої уваги – сім'ї першокласників, дітей, що мають фізичні вади, або яким необхідний психологічний захист. Бібліотечний простір розподіляється на зручні сенсорні зони: для читання, занять, навчання, дозвілля, релаксації. Є навіть окрема кімната для роботи дітей та батьків в Інтернеті.

Не кожна бібліотека має такі можливості, але наявність зручного і достатньо просторого приміщення є бажаною передумовою спеціалізації на сімейному читанні. Як і попередній соціально-демографічний моніторинг зони обслуговування та читацького середовища. Виокремлюються сімейні групи (звичайні, неповні, багатодітні, повторні, неблагополучні тощо). Визначаються проблемні питання, з ними пов'язані, і можливий вплив бібліотеки на ситуацію. Завдання, що бібліотека ставить перед собою у співпраці з сім'ями, оформлюються у вигляді спеціальних програм. Наприклад, програми «Читаємо у памперсах» «Читацький старт із памперсного віку», «Ростемо із книгою», передбачають надранне залучення малят до читання. В дитячій бібліотеці ім. А.Гайдара (м.Железногорськ, Красноярський край), що співпрацює зі Школою свідомого батьківства, проводиться робота з татами, мамами і дітьми (від 0 до 3-х років). В пам'ятці для батьків “Навчіть дитину любити книгу” даються добрі поради, як це зробити: починати читати вголос якомога раніше, дарувати дитині книжки, залишати друковані видання усюди, де малюк може їх побачити, визначити, які книжкові персонажі подобаються чи не подобаються дитині, збирати домашню бібліотеку, прокласти “місток зацікавленості” між улюбленим кіно – або мультфільмом і книгою за якою він знятий, читати дитині на ніч, обов'язково слухати, як малюк читає самостійно – він повинен відчувати інтерес старших, . Завжди слід зупинитись у найцікавішому або важкому для сприйняття місці, задавати питання, що “включають уяву”, звертати увагу на ілюстрації. Можна запропонувати батькам позмагатись в літературних авторських конкурсах (“Казка для доньки і сина”, “Казка під подушкою”), продемонструвати успіхи своїх малят у бібліотечному “Святі читацької крихітки”.

Як же і надалі зберегти вже у підростаючій крихітці інтерес до книги, потяг до інтелектуального дозвілля? Програми сімейного читання “Секрети для дорослих, або як стати батьками читаючої дитини” (Челябінська обл.), “Бібліотека з сім'єю і для сім'ї” (м.Нюренґрі) та

багато аналогічних бібліотечних програм включають найрізноманітніші заходи освітнього характеру: семінари для батьків “Партнери в читанні, вечори сімейної педагогіки “Справжня школа виховання”, бесіди “Роль книги у сімейному розвитку дитини”, “Читаймо у сімейному колі”. Бібліотекарі, педагоги, психологи проводять з батьками тренінги, вечори відкритого сімейного мікрофону, консультації і дискусії: “ Важкі діти або важкі батьки?” “Ваша дитина не хоче читати”, “Строкатий світ тинейджера”, “Молодіжна субкультура”, “Вони пізнають світ”, “Здорова дитина – щасливі батьки”. В родинному куточку “Всією сім’єю – до Читай-міста” увазі батьків пропонуються тематичні буклети, пам’ятки, закладки, дайджести, проводяться огляди літератури: “Книги ростуть разом з дітьми”, “У вас в сім’ї – школярик”, “Дитяча книга для серця і розуму”, “Як не стати чужим своїй дитині”, “Почитай мені, мамо! Почитай мені, тату!”, “Вірші – для душі (вашій сором’язливій, вередливій, хворобливій, впертій, неслухняній, несміливій дитині)”, “Про дітей – для дорослих”.

На жаль, таких дорослих, які були б щиро зацікавлені в співпраці з бібліотекою, розуміли необхідність удосконалення своїх знань, не дуже багато. Переважають серед батьківського загалу або байдужі до читання, які не усвідомлюють роль бібліотек і їх вплив на дитину, або ж декларативно активні. Відтак, бібліотекам, що працюють за програмами сімейного читання, треба бути успішними, помітними, доводячи свою корисність і завойовуючи нових прихильників у родинному середовищі.

Помітно впливають на покращення суспільного іміджу бібліотек ініційовані ними соціокультурні акції, які привертають увагу громадськості, схвально нею сприймаються. Наприклад, це може бути соціальна реклама на тему: “ Читаюча сім’я” (вулична, на транспорті, в засобах масової інформації, друковані листівки-заклики “Почитай дитині перед сном”, що розповсюджуються волонтерами). Можна започаткувати сімейні телефонні послуги: “Казка на ніч”, “Телефон бібліодовіри”, акції в пологових будинках (подарункові набори “ Перша книжка вашої малечі,” програми “В світі мистецтва – до народження” з переглядом релакс-відео, віртуальними подорожами по музеях, музичними хвилинками).

Особливої уваги і піклування потребують маленькі читачі і їхні батьки в багатодітних, малозабезпечених сім’ях. Вельми корисними для них можуть бути благодійна сімейна естафета “Книга – м’яч” (обмін книгами з власних колекцій), громадські акції “День дарування”, “Книжковий сплеск”, “Місто читає дітям”. Для сімей, в яких зростають дітки з особливими потребами, відкриваються центри бібліотечної підтримки “Бібліоняня”, організовуються Дні психологічної допомоги або вечірні діалоги з батьками.

Зрештою, такої допомоги та підтримки потребують всі батьки, що свідомо ставляться до своїх дітей і обов’язків перед ними, хочуть більше узнати про їх внутрішній світ.

Бібліотеки теж зацікавлені у вивченні сімейної читацької аудиторії. На вибір та уточнення напрямків спілкування з нею впливають результати соціологічних досліджень (опитування, анкетування, тестування, інтерв’ювання): “Учимося жити разом із дітьми”, “Я і мої батьки”, “Книга у вашій сім’ї”, “Що читають ваші діти сьогодні”, “Ваша дитина – особлива”, “Ми - читацька сім’я”.

Безперечно, привабливими та важливими бібліотечними послугами для сім’ї є інформаційні. Так створюються бази даних сімейної проблематики (тематичні прес-папки “Сімейне життя”, введення спеціальних тематичних рубрик в довідково-пошуковий апарат, оформлення інформаційних стендів “Абетка для батьків”, “Сімейне інформбюро”.

Бібліотеки шукають новаційні підходи до організації самостійного та спільного читання дітей та батьків – і в змістовному аспекті, і у формах та методах обслуговування.

Привернули до себе увагу фахівців експериментальні програми для груп сімейного (домашнього) читання, розроблені В та О Невськими (Естонія). Ці програми не просто окреслюють коло читання дітей від 3-5 до 12-14 років, а й містять технологію змістовного

аналізу творів художньої літератури – тим самим надаючи безмежні можливості розвитку самостійного мислення дитини.

До програм входять чотири види джерел: твори світової літератури (такі, що традиційно вважаються дорослими), фольклор та міфи народів світу, біблійні сюжети, світова поезія. Література скомпонована в самостійні вікові блоки (для дітей 3-4 років, 4-5, 5-6 і т.д.). Навіть в найніжнішому віці дитина (ще не читач-слухач) може осягнути моральну ідею “дорослого” твору. А саме її автори вважають найважливішою з будь-яких ідейних складових тексту (філософських, етичних, соціальних, тощо). Методика Невських досить проста і не потребує спеціальної підготовки. Вона допомагає проаналізувати текст, ставити до нього питання і разом шукати відповіді. Недарма розділ «Сумісні читання» є основним в програмі.

Ці інтелектуальні та духовні заняття корисні і приємні. Тож цілком зрозумілий успіх, що супроводжує групи сімейних читань, які працюють за програмами В та О. Невських у багатьох бібліотеках (зокрема, Дніпропетровської області), школах.

Мрія їх авторів – про розумне, освічене нове покоління, яке вже своїх дітей буде спроможне залучати до читання, до бібліотеки. Її привабливий, авторитетний образ формується в очах користувачів копіткою працею бібліотечного колективу, його творчими пошуками, готовністю до інновацій, а головне – бажанням створити в Храмі книги комфортне інформаційно-дозвіллеве середовище для всієї сім’ї. Бібліотечна практика збагачується новими методиками довідкового обслуговування формами сімейної дозвіллевої діяльності. Це можуть бути неординарні сімейні виставки: “ Улюблена книга мого дитинства”, “ Те, що любили читати мама і тато, сьогодні читаю і я”, “Аншлаг тижня” (найпопулярніша книга), “Моя золота полиця”, “Зіркові батьки, зіркові діти”. Приваблять зацікавленого користувача практичні життєві консультації від “Сімейного бібліогіда”: “Як влаштувати сімейне свято”, “Я народився! Я – читач!”, “До відома бабусь і дідусів”, “Комп’ютерне дитинство”, “З чого починається читання”, “Сімейний етикет”.

Перспективний напрям роботи бібліотек – сімейні читацькі клуби, в арсеналі яких – найрізноманітніші форми популяризації книги, цікаве і корисне спілкування: вечори, зустрічі, бенефіси читацьких родин, дні сімейного відпочинку (“Про мій рід-родовід”, “Вечір щасливих сердець”, “Що в імені твоєму”); вільні сімейні трибуни (“Роздуми про прочитане”); вечори добрих спогадів (“Розповідає сімейна фотографія”, “Коли батьки були маленькими”); конкурси: сімейних захоплень (“Наші руки спокою не знають”), сімейних альбомів, легенд, колядок, щедрівок, вертепів, звичаїв та обрядів, історико-краєзнавчі та літературно-художні експедиції (“Під батьківською стріхою”, “Зоріє в небі мамина любов”); порадицький екскурс в потаємне (“Моє і наше щастя”); життєві ток-шоу (“Я ще літо, а батьки уже зима”, “Батьки і діти: паралельні світи”); сімейні турніри (“Це ми вміємо – а ви?”); свята (“Не буває сімей нецікавих”, “Тепло отчого дому”, “Ми – краплини із криниці роду”).

Подібні заходи об’єднують сім’ю навколо бібліотеки, навколо книги і читання заради великого емоційного задоволення і, водночас, спільної душевної роботи. Роботи, до якої не можна силувати, адже дієслово “читати” не терпить наказового способу. В керівництві дитячим читанням дорослим було б добре запам’ятати мудрі поради французького дитячого письменника, професора філології Даніеля Пеннака. Він проголосив невід’ємні права читача (якими б парадоксальними вони нам не здавались):

Право не читати.

Право перескакувати [по книзі].

Право не дочитувати.

Право перечитувати.

Право читати що завгодно.

Право читати де завгодно.

Право читати вголос.

Право мовчати про прочитане.

Ці права вільного вибору мають дорослі, тож їх обов'язково треба надати і дітям – якщо ми взагалі хочемо, щоб вони читали, не звинувачували нас в лицемірстві і використанні подвійних стандартів.

Якщо ми хочемо, щоб вони читали, треба самим багато читати – з радістю, вважати читання – щастям, і ділитися цим щастям зі своїми дітьми. І тоді вони довіряться нам, і дослухаються наших порад, і хвилини нашого спільного читання-діалогу заповнять любов'ю горезвісну прірву непорозуміннь між рідними людьми і, зрештою, залишаться безглуздою фантазією прогнози деяких соціологів, що до 2030 року на землі зникне така форма людських відносин, як сім'я.

Додаток 1

Рекомендовані джерела:

1. Берестов В. Последний бастион. Как его отстоять: по материалам “круглого стола” на тему “Семья. Книга. Библиотека” // Библиотека.–1994.–№ 4.– С.2-5.
2. Бухтиярова Е.Семья как объект библиотечной терии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://Libconfs.narod.ru/2005/s3/s3_p3.htm – Заголовок с экрана.
3. Галактионова Т. Право читать и не читать: размышления по книге Даниэля Пеннака «Как роман» // Библиотечное дѣло.–2006.–№ 10.– С.27-30
4. Гречко Г. Служба информационного комфорта семьи в библиотеке как синтез традиций и инноваций [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gpntb.ru/win/inter_events/crimea_2001/tom_2/sem_2/Doc29.HTM.– заголовок с экрана.
5. Григорьева М. В нашей деревне огни не погашены //Библиополе.–2006.–№9.–С.42-44.
6. Детская библиотека и родители юных читателей: Методические рекоменда- ции / ГБИЛ им. Ленина; Гос.респ. дет. б-ка РСФСР; Сост. О.Л.Кабачек; Ред. Ю.В.Просалова.–М., 1990.–26с.
7. Зик К. Сверяя книгу с жизнью. Мамочка, почитай мне, пожалуйста // Зик К. Ребенок и его мир: Советы по умственному развитию детей до 6 лет.– М.: Прогресс, 1985.– С.45–46.
8. Ильина Л. Любовь к Отечеству сквозь таинство страниц //Библиотека.–2006.– № 11.–С.28-30.
9. Кабачек О. Каждому – интересное и полезное // Семья и школа.–1987.–№ 8.–С.47-48.
10. Карпова Н.Семейное чтение – семейная библиотерапия //Школьная библиотека.–2004.–№5.– С.53-57.
11. Кореновська О. Специфіка виховання читача в сучасній сім'ї //Бібліотечна планета.–2001.– №4.–С.16.
12. Кузьменкова Е. Читает семья: Советы библиотекаря по организации чтения в семье //Библиотека.–1994.–№6.–С.28-31.
13. Курникова Т.А. Семейное чтение в библиотечном интерьере [Электронный ресурс].–Режим доступа: <http://www.rsl.ru/rumchten/doc1iad/5420041027>.– Заголовок с экрана.
14. Лихачева Н. Работа библиотек семейного чтения в современных условиях [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://sloblid.narod.ru/2005/dll.htm/>– Заголовок с экрана.
15. Максимова С. Программа сотрудничества /С.Максимова, О.Мургина //Библиография.– 1998.–№1.–С.53-56.
16. Мелик – Пашаев А. Ступеньки к творчеству: художественное развитие ребенка в семье /А.Мелик – Пашаев, З.Невлянская.–М.: Ред.журн. «Искусство в школе», 1995.–144с.: ил.
17. Митрофанова Е. “Ковчег” помогает семье // Библиотека.–2005.–№4.–С.75-76.
18. Михайлова Л. “Отрок милый, отрок нежный”: формирование читателя-ребенка в российской интеллигентной семье конца 19 начала 20 в. //Библиотека.–1997.–№7.–С.48-50.
19. Невский В. Приобщая к миру взрослых: О технологии смыслового анализа произведений художественной литературы, о программе чтения детей от 3-5 до 12-14 лет (В Невский,

- Е.Невская//Библиотека.–1997.–№2.– С.48-51, №9.– С.81-83, № 11.–С.70-73; 1998.–№1.–С.62–64, №3.–С.67-69.
20. Полозова Т. К общению и духовной близости //Библиотека.–2004.–№6.–С.26-28.
 21. Птушкин И. Корни вечного дерева //Библиотека.–2006.–№12.–С.18-22.
 22. Сатина Н. Возрождаем традиции семейного чтения //Библиотека.–2006.–№12.–С.2.
 23. Стрельцова Л. Читаем и рассказываем //Семья и школа.–1987.–№5.–С.40-43.
 24. Темнова В. Библиотека семейного чтения: «За» и «Против» //Библиотека.–1995.–№1.–С.24-27.
 25. Тихомирова И. Программа «Чтение»: приоритетный проект в области культуры или повышение уровня грамотности //Библиотечное дело.–2006.–№ 10.–с. 11-20.
 26. Туловьева А. Верные спутники семьи //Библиотека.–2006.–№ 6.– С.34-36.
 27. Усачева И. Пора в библиотеку //Семья и школа.–1988.–№ 2.–С.35-37.
 28. Федоренко В. Книгоношество на новый лад //Библиотека.–2000.–№7.–С. 41-43.
 29. Филкова Т. Заглянуть в волшебное окошко //Библиотека.–2006.–№9.–С.31-32.
 30. Фросин В. В библиотеку – вместе с детьми //Семья и школа.– 1988.–№ 4.–С.32-33.
 31. Цюрупа Э. Познание прекрасного //Диалоги о воспитании: Книга для родителей.–М.: Педагогика, 1985.–С.84-88.
 32. Чому важливо зробити читання звичкою [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://www.childlib.dp.ua/parentsukr.php>. – Заголовок з екрану.
 33. Шаланина Т. «...семья - школа – успех» //Библиотека.– 2006.– № 12.– С.2-3.
 34. Шевелева О. «Выходит по воскресеньям, или маленькое историческое исследование о семейном воспитании в начале нашего века //Знание – сила.– 1987. – № 5. – С.66-71.
 35. Щукіна // Відроджуємо сімейні читання. Вісник Книжкової палати.–1999.–№2.С.9-10.
 36. Янкова З. Узы любви и гражданства //Библиотека.–1994.–№4.–С.8-10.

Корисні ресурси Internet

- <http://library.kherson.ua/teach/Links/batky.html> - Сімейне читання.
<http://www.fabtales.com.ua> - “Чарівні казки” (укр. мова)
<http://www.skazka.com.ua>
<http://skaski.chat.ru/ukraine> - українські казки, казки народів світу, літературні казки (рос. мова)
<http://www.kalichki.com/comics/zoo> – “Сивка-бурка” (ілюстровані оповідання про тварин).
<http://www.chg.ru/Fairy> - “Дитяча казка” (казки, створені дітьми різного віку).
<http://www/kid.ru> - батьківська та дитяча бібліотека, довідники для батьків.
<http://www.umka.com.ua/childs.html> - українські казки, дитячі вірші, дитяча популярна музика (on – line та на СД).

Додаток 2

ПОЛОЖЕНИЕ о Семейном формуляре чтения

Поручительство

Образец заполнения вкладыша семейного формуляра чтения

1. Общие положения.

Семейный формуляр чтения (СФЧ) предназначен для учета читателей членов одной семьи, учета выданных и возвращенных ими произведений печати, для руководства и анализа чтения.

Семейный формуляр удобен и экономичен в работе, позволяет свести до минимума затраты рабочего времени при оформлении книговыдачи на каждого члена семьи, способствует наиболее полному учету читателей и книговыдачи, а именно - предоставляет возможность ведения учета выдачи тех книг, которые были прочтены другими членами семьи, посещения не пришедшего члена семьи.

Отметка о прочтении каждой книги количеством членов семьи позволяет провести анализ чтения, выявить круг интересов семьи, предоставляет дополнительные возможности руководства семейным чтением, формирования культуры чтения.

Семейный формуляр чтения возрождает одну из забытых форм обслуживания читателей - книгоношество, при которой не обязательно всем членам семьи затрачивать время на посещение библиотеки для обмена книг, журналов и других носителей информации, имеющихся в фондах библиотеки.

2. Организация работы с семейным формуляром чтения.

Семейный формуляр состоит из нескольких частей:

- 2.1. основной формуляр;
- 2.2. регистрационные карточки читателей;
- 2.3. вкладыш формуляра.

2.1. Основной формуляр.

Семейный (основной) формуляр чтения заполняется на цветной бумаге. При записи (перерегистрации) читатели, желающие пользоваться библиотекой по семейному формуляру чтения, предъявляют паспорт одного из членов семьи, который впоследствии будет именоваться основным читателем и нести полную юридическую ответственность за издания, полученные в библиотеке всеми членами своей семьи. Основным читателем не может являться член семьи, не несущий юридическую ответственность по возрастным ограничениям. Основной читатель оформляет поручительство на всех членов семьи, которые будут пользоваться семейным формуляром чтения. В поручительстве на каждого члена семьи приводится образец его личной подписи, удостоверенный основным читателем. (См. приложение № 1).

2.2. Регистрационная карточка.

Номер семейного формуляра соответствует номеру регистрационной карточки основного читателя.

При записи в библиотеку по семейному формуляру чтения заводятся регистрационные карточки на каждого члена семьи с проставлением самостоятельного номера и датой записи в библиотеку.

Регистрационная карточка основного читателя отличается цветом.

На регистрационных карточках членов семьи основного читателя делается соответствующая запись: семейный формуляр чтения №___. Регистрационные карточки читателей - членов семьи, читающей по семейному формуляру, отличаются полнотой заполнения обязательных сведений о читателе:

- Родственные отношения с основным читателем (муж, жена, сын, мать и др.);
- Фамилия, имя, отчество (полностью);
- Год рождения;
- № и серия паспорта;
- Образование;

- Место работы и должность (место учебы, класс или группа).

Читательский билет установленного образца выдается основному читателю, остальным членам семьи, пользующимся библиотекой по семейному формуляру, выдаются читательские билеты особого образца (без ламинирования).

Каждый читатель, зарегистрированный в формуляре семейного чтения, имеет право обменивать книги для всех членов семьи.

Семейный формуляр чтения, зарегистрированный в одном из подразделений ЦБС, не дает членам данной семьи право пользования другими подразделениями ЦБС.

2.3. Вкладыш к семейному формуляру чтения.

Срок выдачи произведений печати по семейному формуляру чтения - 14 дней, согласно утвержденным директором ЦБС Правилам пользования библиотеками ЦБС.

По истечении срока пользования книгой, по просьбе читателя книга может быть продлена на дополнительный срок. При этом во вкладыше делается новая запись выдачи книги.

При записи (перерегистрации) в библиотеку основной читатель имеет право записать как одновременно всех или нескольких членов семьи при условии предоставления паспортов или документов, заменяющих их, сообщения необходимых сведений и предоставления личного поручительства с образцами подписи члена семьи, так и в одно из следующих посещений. Правом дополнительной записи в библиотеку по семейному читательскому формуляру владеет только основной читатель.

3. Правила взимания вступительного страхового взноса.

Вступительный страховой взнос для одной семьи, независимо от количества членов, равен сумме первичного взноса одного взрослого читателя. Многодетные семьи освобождаются от внесения вступительного страхового взноса.

Для неполных семей, семей, основные кормильцы которых состоят на учете по безработице, семей, содержащих иждивенцев на условии опеки или попечительства, вступительный страховой взнос равен сумме льготного тарифа одного взрослого читателя (при условии предоставления справок из соответствующих служб).

Приложение № 1
к Положению о Семейном формуляре чтения
Губкинской ЦБС

ПОРУЧИТЕЛЬСТВО

Я (фамилия, имя, отчество) _____

доверяю: (указать степень родства, фамилию, имя, отчество полностью) _____

пользоваться услугами (указать подразделение ЦБС) и несу полную юридическую ответственность за него в случае причинения ущерба библиотеке.

Мои паспортные данные: № _____ серия _____

Выдан: « ____ » _____ 19 ____ г.

(кем выдан) _____

Образец подписи (фамилия, имя, отчество члена семьи)

заверяю: _____

(подпись поручителя) (фамилия, И.О. поручителя)

Додаток 3

**ПОЛОЖЕНИЕ
о библиотеке семейного чтения**

1. Общие положения

1. Библиотека семейного чтения (БСЧ) является одним из подразделений ЦБС.
2. БСЧ является информационным и культурно-просветительным учреждением.
3. Местонахождение БСЧ: адрес
4. БСЧ ЦБС имеет право по согласованию с директором ЦБС использовать собственную символику (официальное и другие наименования, эмблему и др.).
5. Являясь некоммерческой организацией, БСЧ имеет право предоставлять как бесплатные, так и платные услуги населению с целью удовлетворения личностных потребностей на основании Законов РФ «О библиотечном деле», «Об обязательном экземпляре документов», «Положения об основах хозяйственной деятельности и финансирования организаций культуры и искусства», «Положения о ЦБС», «Положения о платных услугах учреждений культуры города» и настоящего Положения.

2. Основные цели и задачи

1. Обеспечение сбора, хранения и систематизации носителей информации с приоритетными направлениями: педагогика, семейная психология, семейное право.
2. Широкая пропаганда семейного чтения как фактора, содействующего укреплению и развитию семейных отношений.
3. Организация содержательного досуга семьи, расширение и углубление круга семейного чтения.
4. Развитие психолого-педагогической культуры, культуры семейных отношений.

3. Содержание работы

1. Привлечение дошкольников и младших школьников, подростков и юношества посредством различных форм пропаганды, включая средства массовой информации, к пользованию библиотекой.
2. Организация библиотечно-библиографического обслуживания населения всех возрастов прилегающих микрорайонов, межличностного общения членов семей разных поколений, руководителей детским чтением на основе согласованной деятельности с другими структурными подразделениями ЦБС и учреждениями и ведомствами, ведущими воспитательную работу среди детей и молодежи.
3. Предоставление населению города единого информационного банка данных -сводного каталога ЦБС - с целью оперативного удовлетворения запросов читателей, всестороннего раскрытия содержания фонда ЦБС.
4. Рекомендация наиболее актуальной и ценной литературы путем организации книжных выставок, просмотров литературы, библиографических обзоров, бесед, массовых мероприятий, клубов по интересам, творческих и любительских объединений.
5. Учет, отчетность и планирование работы по обслуживанию читателей.
6. Работа с фондом:
 - участие в комплектовании фонда библиотеки на основе картотеки докомплектования и учета отказов читателям через ОКиО ЦБС;
 - организация подписки на периодику;
 - изучение читательского спроса;
 - очистка фонда от морально устаревших, многоэкземплярных и ветхих носителей информации;
 - организация фонда, обеспечение его сохранности.
7. Создание справочно-библиографического аппарата библиотеки. Помощь читателям в его использовании.

4. Организация работы и управление

1. Библиотека семейного чтения является структурным подразделением ЦБС и подчиняется директору ЦБС.

2. Деятельность БСЧ определяется законами РФ, постановлениями Министерства культуры РФ, Управления культурной политики Департамента по культуре, Управления культуры города, Положением о централизации государственных массовых библиотек, Положением о ЦБС, планами работы ЦБС, приказами и распоряжениями директора ЦБС, Положением о БСЧ.

3. БСЧ руководит заведующий, назначаемый и освобождаемый от занимаемой должности начальником Управления культуры по согласованию с директором ЦБС.

4. Сотрудники БСЧ назначаются и освобождаются от занимаемых должностей начальником Управления культуры по согласованию с директором ЦБС.

5. БСЧ составляет годовые, месячные планы, отчеты в установленном порядке.

6. Штат БСЧ утверждается начальником Управления культуры. БСЧ предоставляется право создания дополнительных кружков и любительских объединений на основе самокупаемости и привлечения специалистов на договорной основе в соответствии с Положением о ЦБС.

Материал предоставлен Губкинской ЦБС
(Ямало-Ненецкий автономный округ)

Додаток 4

ПОЛОЖЕНИЕ
о Центре чтения при ОУН
(городской, районной) библиотеке

1. Общее положение

1.1 Центр чтения при ОУН, городских и районных библиотеках являются добровольным самоуправляемым объединением, созданным для поддержания высокого общественного статуса книги и чтения, повышения читательской культуры, привлечения к чтению и пользованию библиотеками массовых категорий населения.

1.2 Центр чтения в своей деятельности руководствуется Конституцией РСФСР, Гражданским кодексом РФ, Федеральным законом «Об общественных объединениях», Уставом (Основным законом) Челябинской области, Федеральным Законом о библиотечном деле и Законом о библиотечном деле Челябинской области.

1.3 Вопросы деятельности, не урегулированные настоящим Положением, решаются в соответствии с Уставом регионального Центра чтения и действующим законодательством.

2. Цели и основные направления деятельности

2.1 Основной целью в деятельности Центра чтения является организация всего интеллектуального потенциала региона для привлечения к чтению и пользованию библиотеками массовых и проблемных социальных групп населения, в первую очередь детей и нечитающей молодежи, ориентированной на массмедийную поп культуру, и молодежи с девиантным поведением. Обучение библиотекарей и других членов книжного сообщества современным технологиям работы и, в конечном счете, повышение общественного статуса книги.

Для решения уставных задач Центр чтения привлекает к работе все творческие силы местного сообщества, в том числе национальные культурные центры, создавая (или объединяя уже существующие) читательские и профессиональные объединения, книжные, литературные и художественные клубы, салоны, гостиные и т.д.

С их помощью на основе толерантности организуются:

- широкие книжно-читательские кампании. Используются наряду с традиционными формами (презентации лучших книг местных авторов, встречи с поэтами и писателями, читательские конференции) популярные у молодежи зрелищные и массмедийные мероприятия (театр книги, циклы чтецких концертов, литературные конкурсы и игры, читательские марафоны), специальные детские и литературные программы на местном радио;
- конкурсы читательских пристрастий на основании экспресс-опросов читателей, библиотекарей, книжных продавцов, студентов вузов и техникумов;
- для преодоления социальной изоляции проблемных и незащищенных слоев населения создаются небольшие передвижные библиотеки, библиотерапевтические программы чтения в реабилитационных и наркологических центрах, больницах, домах престарелых и инвалидов, детских интернатов, пенитенциарных учреждениях;
- активно используются в работе программы семейного чтения «Папа, мама, я - читающая семья», «Дети читают взрослым, взрослые читают детям», «Наша любимая книга» и т.д., а также школьные программы чтения, разработанные в сотрудничестве со школьными библиотекарями и учителями.
- Центр чтения является методическим центром для низовых библиотек по активному продвижению книги;
- активно распространяет информацию о своей деятельности;
- вносит предложения в органы управления культуры и органы местного самоуправления по вопросам, касающимся форм активной пропаганды книги.

Додаток 5

ПРО МІЙ РІД – РОДОВІД (сімейний народознавчий вечір)

Місце проведення вечора окремими деталями відтворює інтер'єр сучасної селянської хати. Обов'язкові елементи: рушники, рамки з сімейними фотографіями, що висять на стіні, годинник, квіти.

За столом сидять “бабуся” і “дідусь”. Вона щось вишиває чи в'яже. Він читає газету.

Бабуся: (дивиться на годинник) Коли вже прийдуть? Цілий день чекаємо. Чи то обідати будемо, чи вже відразу вечеряти?

Дідусь: А що ж ти думала? Неблизький світ. Дорога – вона і є дорога: колеса крутяться, а час іде. Малечу шкода – потомляться бідологи.

Бабуся: Так скучила я за онуками, так скучила! Пригорнула б до себе – і не відпускала до того міста.

Дідусь: Пізно ти, стара, бідкаєшся. Не зуміли ми дітей у батьківському домі залишити – тепер гостями приймаємо. Добре, хоч їздять, не забувають. (З'являється “син”, “невістка” і їхні діти – дівчинка і двоє хлопчиків, всі різного віку. Радісно вітаються з батьками, одарюють їх гостинцями із міста. Всі розміщуються за столом, бабуся клопочеться за вечерю).

Син: Ох, і стомилися ми, тату. Така тяжка дорога була: один автобус, інший... А в хаті затишно, тепло. Все таке знайоме. М'ятою пахне, як в дитинстві.

Дідусь: Це ж твій дід. Тут ти народився, а колись на цьому місці стояла хата твого діда і прадіда. Споконвіку наш рід живе в (назва населеного пункту). Ось тільки ви з братами відірвались від свого двору у світ широкий. Що ж, у кожного свій шлях. Аби не забували, хто ви є, звідки ваше коріння. У минулі часи не тільки пани родоводом своїм пишались. Прості селяни, козаки предків своїх знали і поважали, честь свого прізвища берегли. Невже ж наші онуки безпам'ятними виростуть, до історії, пісень материнських байдужими?

Бабуся: А пам'ятаєш, синку, ти малим любив слухати, як ми з батьком співали отієї (починає тихенько наспівувати народну пісню – на вибір виконавців. Дідусь підхоплює, до співу приєднуються син із невісткою. Лише діти мовчать – слухають).

Дідусь: А чого ви не співаєте?

Діти: Не знаємо...

Бабуся: Отакої... А що ж ви знаєте?

Найменший з дітей невпевнено наспівує якусь популярну естрадну пісню. Всі сміються.

Невістка: А бабусина пісня вам сподобалась?

Діти: (разом) Сподобалась! Дуже!

Син: То треба вчити. Бабуся та дідусь нам стільки цікавого можуть розповісти.

З'являється гурт дітей: "А нам можна послухати? Ми до вас у гості, скучили за Олею, Павликом та Сашком" (імена умовні).

Бабуся: Прошу, прошу, гостям завжди раді (Розміщує дітей).

Дідусь: Ой, як же ви повиростали! Щось я нікого не впізнаю.

(По черзі звертається до дітей). Ти, хлопче, чий будеш? А тебе, красуня, як звать? А тебе?

(Діти називають свої прізвища). Добре, добре, знаю ваші сім'ї. Хороших батьків діти і прізвища у вас цікаві.

Оля: А чому цікаві?

Дідусь: Тому, що кожне прізвище – це родова відзнака. Як люди свої прізвища отримували, хто знає?

Діти називають: за професіями, за прізвиськами, за іменами.

Дідусь: Правильно, правильно. Так з'явилися Бондаренки, Ткачі, Нечипоруки. А ще – Перебийніс чи Перескочитин. Були і такі прізвища – смішні та дотепні. Комусь вони дістались ніби-то жартома, але народ скаже, як зав'яже. І через сотню років маленьке хлопчечко і не знає, чого це він так кумедно прозивається – Гуляйвітер. А то ж чиясь козацька лиха вдача відмічена. Може і ви щось цікаве про свої прізвища знаєте? (Діти розповідають).

Ось одне з найбільш поширених прізвищ – і не тільки у нас, а й у світі – Коваленко. Чому? Тому, що в усьому світі живуть ковалі, а від них пішли на Україні Коваленки, Ковальчуки, в Польщі (діти можуть підказати) - Ковальські, в Росії – Кузнецови, в Англії – Сміти, у Німеччині – Шмідти, у Франції – Лефеври, в Єгипті – Хаддати, у Фінляндії – Сеппянені. Ось яке інтернаціональне прізвище. А є хтось із вас із роду Ковалів або Коваленків?

Хлопчик: Я. І дід мій був ковалем. Можна я прочитаю вірша, присвяченого йому?

Всі: Читай! Читай!

Хлопчик: (читає) Був дід ковалем...

Плечистий, муровий,

Двигтіла земля під його чобітьми.

Слова він казав

В день велично святковий:

- Тримаймося купи

Та будьмо людьми.

Я бачу, як йде він

Щодня до роботи.

Долоні, неначе обценьки, тверді.

Він мусить спішити і втому бороти,
Бо треба комусь помагати в біді.
Увечері сяде на довгим ослоні,
Освіжить утому він
Кухлем води.
А там, біля кузні,
Чекають вже коні,
Копитять траву
І гризуть поводи.
Купаються зорі
В тремкому розмаї
І щезли навіки заслони пільми.
(Я діду своєму здоров'я бажаю)
Тримаймося купи та будьмо людьми!
В.Вихрущ

Син: А що, малий Коваленко, чи не хочеш ти позмагатися у дідовій професії? Підеш до мене в підмайстри?

Хлопчик: Піду

Син: Візьми собі товариша, разом цікавіше змагатись. (Одягає фартух, рукавиці, дає хлопцям невеликі молотки. На стілець кладеться заготівка, одна із сторін якої – червоного кольору. Ведучий повертає заготівку, а підмайстри б'ють молотком, та тільки по червоному кольору. Хто помилиться, виходить із гри).

Дідусь поздоровляє переможця і дарує йому на згадку справжній маленький молоточок (чи комплект інструментів) – Рости добрим майстром, хазяїном, а це тобі у господарстві знадобиться. А хто з хлопчиків ще чомусь корисному від дідуся навчився? (діти розповідають про своїх дідусів).

Можна знову прочитати вірша про дідуся, проспівати пісню, яку любить дідусь:

У діда руки –
Цупкі, як буки,
У діда в жилах
Живуча сила.
...У діда очі – серпневі ночі.
У них і грози,
І теплі сльози.
У діда серце – добра відерце.
Сміється й плаче, воно терпляче.
Весь вік ланами ходив з плугами,
А в косовицю збирав пшеницю.
...Тепер онуків бере на руки.
А в діда руки цупкі, як буки,
Та він для діток, як первоцвіток.
У нього в жилах
Живуча сила.

Д.Луценко

Син: Молодець, хлопче. Мабуть приємно твоєму дідусеві почути від тебе такі добрі слова. Дай Боже всім нашим дідусям, бабусям міцного здоров'я на довгі літа. А може хтось із вас щасливий, що і прадідусь і прабабуся з вами живуть і вам радіють? Що ви про них можете

розповісти (і про більш глибоких своїх предків)? Як їх звать (чи звали?) Ким вони були? А може когось і назвали в їхню честь?

Діти розповідають про свій родовід, один із них читає вірша:

Я не маю з прадіда портрета,
Лиш уява приліта здаля.–
Був подібний прадід до поета,
Був подібний він до коваля...
...І в годину вранішню чи пізню
Він живою правдою горів.
Як любив він нашу щиру пісню!
Як він ненавидів ворогів!
...А життя нового прагне злету
І вітрами звихрює траву.
Я не маю з прадіда портрета,
Але маю гордість роду.

В.Вихрущ

Дідусь чи бабуся визначають, чия розповідь була цікавішою, повнішою. При цьому вони радяться між собою, з іншими дітьми і навіть із глядачами.

Дідусь: Ну що казати, молодець! Не полінився, поцікавився про свій рід-родовід. Тепер, коли виростеш, і діткам своїм перекажеш. Так буде до тебе ще запитання. У вас дома висять на стіні фотографії родичів, як ото у нас, бачиш? Правда, гарно? Колись у кожній хаті на видному місці була така рамочка, рушниками убрана. Рік за роком більшало в ній фотографій: хтось у сім'ї народжувався, хтось весілля гуляв, хтось у армії служив – все перед очима. На жаль, традиція ця – в минулому. Красиві кольорові фотографії лежать собі десь у шухлядах, ніхто їх не бачить. Мені хочеться подарувати тобі на згадку таку рамочку, я сам її вирізав. Хай у твоєму домі висить зримий літопис твого роду.

Найменший онук підбігає до діда: Дідусь, у тебе зубки є?

- Та вже малувато залишилось.

- Тоді потримай мою цукерку, я до Сірка збігаю.

Дідусь: Ах ти ж хитрун, ну біжи, коли з нами грати не хочеш. А ви, дітки, будете з нами грати?

Діти: Будемо, будемо!

(Гру “правда – неправда” проводить хтось із дорослих. Для цього на долівці, на рівній відстані одна від одної – паралельно – розкладаються 5-6 великих стрічок. Перша лінія – то старт, остання – фініш.

Двоє учасників сідають на стільці. У них у руках таблички з написами “правда” і “неправда”. Ведучий задає учасникам питання, які обов’язково починаються словами: “Чи правда, що...” У відповідь учасники піднімають ту чи іншу табличку. Тому, хто не помилився, дозволяється перенести свій стілець через стрічку – і так від старту до фінішу.

Бабуся: Ох, і розумні діти пішли! Стільки всього знають, стільки пам’ятають. А у мене для вас пригосання найкраще готове: хліб, мед і молоко. Що може бути хліба смачніше? Хліб – це життя саме. Недарма у народі кажуть: є хліб, сіль і вода – то немає голода. З хлібом і піснями миліша, і хата тепліша. Любов і повага до хліба виховувались в людині з самого дитинства. Мабуть, і ви вже добре знаєте: чим хата багата?

Діти: Хлібом і родиною.

Невістка: Звідки сонце сходить?

Діти: Із хати.

Син: А хліб?

Діти: З пікної діжі.

Невістка: Пікна діжа була однією з найбільш шанованих святинь у кожній хаті. Це той самий оберіг, що і піч, і стіл (якщо є можливість, можна показати справжню діжу, ступу або щось інше із старовинного кухонного приладдя).

Син: Випікати добрий хліб – нелегка справа, потребує і вміння неабиякого, і труда. А ще поки спечеш – стільки поту проллеш на тій ниві із зернятком, щоб виростало воно повним колосом. Батьки ваші, що жнивне поле плекають, те добре знають. Тому, напевне, і вчать вас мудрим правилам, як поводитись із хлібом. Хто цих правил знає?

Діти: (по черзі). – Якщо впала, бува, скибочка – підніми, а раніше ще й цілували, і пробачення у хліба просили.

- Не можна класти хлібину догори.

- Ніколи не викидати хліб. В останньому шматочку – вся сила. Якщо шматочок не доїв – всю ніч будуть старці снитися.

Діти: (разом). Хліб на столі – літнє сонце у хаті.

Хліб на столі – люди щастям багаті.

Хліб на столі – мир, кохання у хаті.

Хліб на столі – в хаті й батько, і мати.

П.Василенко

Бабуся: Звичайно, що не тільки хліб є на нашому столі, а й до хліба. Кухня українська на весь світ знаменита, особливо борщ, який колись називався “варево із зілля”. Що вже тих рецептів борщу! І київський і полтавський, і чернігівський... А хто не знає уславлених вареників, гречаників, пампушок, галушок, ковбас... Любили наші предки смачно поїсти!

Дідусь: Та й ми хіба не любимо? Мабуть, в кожній родині є якась фірмова страва, рецепт якої з покоління в покоління передається. А ви, дітки, знаєте, що найсмачніше готує мама чи бабуся?

Діти розповідають про улюблені страви свого роду, діляться рецептами. Бабуся може пригостити дітей чимось незвичайним з арсеналу народної кухні, наприклад, буциками. Береться борошно, молоко, яйця і сода – замішується тісто, розкочується завтовшки 2-2,5 мм. Тісто нарізають невеличкими квадратиками і два протилежні кути з'єднують. Варять в підсоленій воді 10-15 хв., відкидають і злегка підсмажують. Подають з медом чи сметаною. (Діти дякують бабусі за смачне пригощення).

Син: Ну і бабуся у нас – на всі руки майстриня: і пече, і варить, і в'яже, і вишиває, за що не візьметься – всюди встигає. Що б ми робили без наших бабусь? Тисячі речей у житті забудете, а тих хвилин, коли вам бабуся казки оповідала, пісеньку співала, не забудете ніколи. І примовок про бабусю багато складено:

- Поки баби – доти й раді

(Діти підхоплюють)

- Хто бабусю має – потіху має.

- Там бабусині руки, де онуки,

- Бабине слівце – плідне деревце.

Син: А може, хто і вірша про бабусю знає?

Одна з дівчаток: Я знаю, тільки він маленький:

- Бабуся на веретено мотає

сурову нитку,

За піччю цвіркун сюркоче,

Спить на лежанці кіт.

Худий і заспаний місяць

В малу заглядає шибку,

А в хаті, мов літо, пахне
Засушений липовий цвіт.
Л.Семко

Невістка: Добрий твій віршик, спасибі тобі. Тільки застарів мабуть дуже. Вже мало хто з бабусь ниточки мотає на веретено. Були часи, коли і веретеном нитки мотали, і на прядці. У нашої бабусі ще збереглися ці старовинні знаряддя жіночої праці і вправляється вона з ними спритно та гарно.

(Демонструється робота з веретеном чи прядкою. Дітям дають змогу теж опробувати свою вправність).

Бабуся: Скажіть-но діти, у когось вдома ще збереглася справжня скриня, де лежить прабабусине дівоче вбрання? Народні костюми у нас на Україні завжди відзначались багатством колориту, оригінальністю оздоблення. Шився одяг із домотканого полотна. Частіше тканина була просто білою чи сірою, а то й фарбувалась у коричневий, яскраво-червоний, синій кольори.

Дідусь: Чоловіки носили сорочку, шаровари. Шаровари – козацька одежа. Вони такі широченні, щоб зручніше було сидіти на підлозі по-турецьки, як любили козаки. Поверх сорочки чоловіки вдягали свиту, яку підперезували тканим поясом. Був і шкіряний пояс – черес. На нього підвішувались гаманці, люльки, кресала. Верхньою одежею чоловікам служили кожух, жупан, кептар. Взувались у постолі, личаки, чоботи.

Син: Традиційна зачіска українського селянина – “під макітру”, коли волосся підстригається колом. Козаки вибривали голову, залишаючи на потилиці довге пасмо-чуприну чи оселедець. Бороди українські чоловіки не заводили, хіба що зовсім старі діди, а от вуса були популярні, особливо у козаків.

Невістка: Повсякденною одежею жінок була сорочка, поверх якої надягалась плахта. Плахта – то частково зшиті два полотна тканини. Узор її був переважно клітчастим, а іноді ще додатково плахта вишивалась шерстю чи шовком.

Обов’язковим доповненням костюму був фартух, чи фартух-запаска, який теж багато прикрашався – зборками, мережками, нашивками. Прикраси в жіночому костюмі не займають досить значного місця. Полюбляли жінки та дівчата намисто (з коралів, дукатів, скла), сережки, персні, різнокольорові стрічки.

Бабуся: Предметами жіночого вбрання були ще корсетки (чи юпки), верхньою одежею – катанки. На ноги взували постолі, чоботи, черевики. Волосся дівчата носили або розпущеним, або заплетеним у коси (одну чи дві). Прикрашали волосся вінками, стрічками, заміжні жінки обов’язково закривали волосся – очіпком, наміткою.

Невістка: Ну і звичайно, кожна жінка мала свою особливу гордість – рушники. Хліб і рушник – одвічні українські символи. Казали в народі, що хата без рушників – як родина без дітей. Супроводжували рушники людину від народження до самої смерті. Узори рушників переходили з покоління в покоління, ставали родовими. В ХУ-ХУП ст. у цих узорах переважали геометричні мотиви (ромби, квадрати, зірки), пізніше з’явилися і рослинні елементи (хміль, сосонка, вербові листочки, мальви).

Бабуся: Техніка вишивки була різноманітною. У нас на Чернігівщині переважала пряма гладь, пізніше популярним став хрестик. Вишивка у Поліському регіоні визначалась одноколірністю (білим по білому, іноді додавався червоний колір). Вишивали не тільки рушники. Узорами багато прикрашали і сорочки, і фартухи, і головні убори. Тільки-но дівчинка навчалась тримати в руці голку, як мати усаджувала її за вишивання, готувати собі посаг. По цьому посагу оцінювався рід, вдатливість нареченої. Слава про кращих рукодільниць широко розліталась по селу. І матері синів навчали: бери не ту, що личком вродлива, а ту, що до роботи не лінива.

Дівчинка: А у моєї мами (бабусі) теж є вишиванки. Можна ми вам їх покажемо?

Виносять рушники, розповідають, до якої події, кому вони вишивались.

Син: (бере материнський рушник).

Рушники на стіні

Живим спогадом

Стоять перед совістю

І запитують іменем батька – матері:

– Що ти зробив сьогодні для того,

Аби світ був добрішим,

Щоб чисті джерела любові

Били у кожній родині?...

Не забувай рушників.

Що чекають стрічі з тобою.

В.Вихрущ

Невістка: А хто з вас, дівчата, любить рукоділля? Ось, наприклад, в'язати хтось вміє? Може ви й не знаєте, що в'язання придумали чоловіки, ще у 13 столітті, в Італії. Довго вони не довіряли жінкам цю копітку роботу. А зараз навряд чи багато знайдеться хлопчиків або чоловіків, які б захоплювались плетінням узорів спицями чи гачком. Тому для конкурсу, який ми пропонуємо – конкурсу в'язальниць – ми запросимо дівчаток. Але якщо хтось із хлопчиків наважиться – то буде просто здорово. Отож, слухайте завдання. Набираєте на спицях 25 петель, в'яжете будь яким узором упродовж 7-10 хвилин. Хто більше рядків зробить – той і переможе. А ми поки що пограємо у “Воробчика”.

Діти стають у коло і беруться за руки, а в середину садять малу дитину, котру звуть “воробчиком”. Вони крутяться навколо неї і примовляють:

Воробчику, маленька пташко,

Не вилітай із зеленого ліску !

(Цей рефрен повторюється після кожного питання – відповіді)

Хтось із дітей запитує у “воробчика”

А вже гніздо звив?

“Воробчик”: – Вже

Діти знову задають питання:

А вже яєчка наніс?

А вже сидиш?

А вже яйця наклюнулись?

А вже вилізли молоді?

“Воробчик” на все відповідає: “Вже”. Останнє питання: А вже писклята вилетіли?

“Воробчик”: – Вже.

Тоді трішки піднімають цю дитинку, ніби легенько розгойдують і вигукують:

Гесюге, гесюге !

Підводяться підсумки конкурсу вишивальниць.

Бабуся: Як приємно бачити ввічливих дітей. У народі вихованню чемності завжди приділяли багато уваги. З малих років дитину привчали повазі один до одного, до старших і в першу чергу – до старих людей. На жаль, сьогодні уроки народної етики дещо підзабуті. Тому так часто раним нас людська неухважність, грубість. Особливо боляче бачити це серед дітей.

Син: Давайте спробуємо провести зараз маленький конкурс ввічливості, конкурс під назвою – “В гостях у бабусі”. Учасниками цього конкурсу треба всього-навсього зайти у хату, привітатись, попросити склянку чаю і подякувати за це. А ми подивимось, чий візит буде найбільш приємним і втішить нашу бабусю. (Діти повинні постукати, спитати дозволу зайти,

привітатись, задати кілька питань про здоров'я, похвалити смачний чай, подякувати і попроситись. Переможця конкурсу визначають всі разом).

Невістка: У доповнення до нашого конкурсу хочеться ще нагадати вам декілька правил хорошого тону, які б непогано запам'ятати:

- Бережи хліб на обід, а слово – на відповідь.
- Умій вчасно сказати і вчасно замовкнути.
- Людей питай, а свій розум май.

Син: Розуму, звичайно, і життя навчає, але краще до батька-матері прислухатись, їх досвіду довіряти. Поганому вони ніколи не навчать.

Один з маленьких хлопчиків:

Дуже легко,
Дуже просто
Стати вище тата зростом.
Та щоб схожим стать на татка
Треба ще розумним стати.

Невістка: Звичайно, мій маленький. Чого Івась не навчиться, того й Іван не буде знати. Тому приглядайтесь, допомагайте батькові в усьому, поважайте його. Адже тато – надія ваша і опора, це захисник ваш і годувальник. Може, тато і не такий ласкавий, як мама чи бабуся, буває трошки суворим. Та батьківська любов і має бути дещо стриманою, врівноваженою. Народна мораль повчає: так люби дитину, щоб вона і не бачила. Не бачила, але завжди відчувала надійну батьківську руку. Не можна переоцінити вплив батька на виховання дітей. Але і питається з батька багато. Кажуть в народі: “Яка гребля, такий млин, який батько – такий син”. Або: “Ледащо син – батьків гріх”, “Умієш дітей родити – умій же і навчити”. Мабуть і ви, дітки, із своїми татами – друзі, чомусь корисному у них навчились, любите з ним працювати? (діти розповідають про тат, хтось може виконати улюблену пісню тата, можливо – разом з ним, прочитати вірш).

Син: А часто вам вдається з татом погратись?

Діти: Ні, не дуже. Мій тато дуже зайнятий... І мій... І в мого тата багато роботи.

Син: Зізнаюсь, що і мені з моїми дітками не вдається стільки гратись, скільки хотілося б. Може, хоч зараз спробуєм?

Всі. Давай, давай!

Син: Погратися в цю гру запросимо із залу і ваших тат.

Починається гра “По камінцях”. В ній приймають участь 2-3 пари: батько-син (чи донька). Кожному вручається по 3 плоских дощечки. Дві з них гравець кладе на лінії старту і стає на них, третю тримає в руці. За сигналом ведучого гравець встановлює поперед себе третій “камінець”, ступає на нього однією ногою, камінець, що звільнився, знову переносить вперед, ставлячи на нього другу ногу і так долають кілька метрів до фінішу.

Після закінчення гри син дякує дітям за їх добрі слова про батьків:

Мої сини, моя любов ясна,
Надія і жива моя опора,
Моя майбутня пісня голосна
І непорушний прадідівський корінь.
Дарма то, що сини –іще малі,
Й джерелечко рікою вибухає,
І линуть гордо ніжні журавлі
В терпкому, мов жадання, небокраї.
Мої сини – кровиночки мої,
Два зайчики, дві зірочки, дві долі –

Землі моєї щемні солов'ї,
Зернятка у широких рідних полі.
Як проспівують у своїм житті,
Як проростуть – багато чи убого,
Тоді суворо, люди, ви судіть
Про батьківську і працю і тривогу.
Що я не встигну – два сини мої
Повинні все за мене доробити,
І долубить березові гаї
І на жита пахучі надивитись.
І на зорі, як молода весна
Торкне серця ласкавими руками
Мої сини – моя любов земна
По щастя підуть чесними шляхами.
Н.Півторацька

Дідусь: Так-так, мої хороші. Ваша життєва дорога тільки починається. Кожен рік і кожен день – стільки нового, невідомого, та найцікавіший, найжаданіший день – це день...

Всі: День народження!

Дідусь: А у кого коли день народження? Що вам дарують батьки, родичі у цей день? Давайте поздоровимо тих дівчаток і хлопчиків, чий день народження прийшовся на цей місяць. За давнім звичаєм даруєм вам ці віночки: дівчаткам – з калини, щоб були красиві та ніжні, хлопчикам з чорнобривців, можна – з барвінку, щоб мали брови чорні, очі гарні. А ви, дітки, що б хотіли подарувати своїм друзям?

Діти: Пісні!

Бабуся: Прекрасний дарунок! Але давайте домовимся, що то будуть не просто пісні, а найулюбленіші пісні вашого роду, які, може, ще прадіди співали. Згода?

Діти: Згода! (Виконують по 1-2 куплети подарункових пісень).

Іменинники дякують за віночки, за пісні.

Невістка: (бере на руки найменше дитя, починає тихенько погойдувати його, наспівувати колискову, хтось із дітей підіграє на сопілці. Бабуся збирає навколо себе старших дітей):

- Колись і вам, маленьким, так співали мами і бабусі. З тими лагідними словами. з ніжною мелодією вливається в душу дитини відчуття рідної землі, рідної мови.

Хлопчик: Рідна мово, зелена діброво,

Чую пісню твою молоду.

Золотими зірницями слова

Ти цвітеш у братерському саду.

Чую пісню твою колискову

І на свято до тебе іду.

Квітни, мово, зірницями слова,

Я – листок у твоєму саду.

П.Перебийніс

Син: Перше слово рідною мовою – мама

Дідусь: Останнє слово в кінці дороги – мама.

Син: Очі мами – яснота без слів,

Очі мами – пісня і картання.

В них надії, ніжність солов'їв,

Чистота безмежного світання.

...В кожній рисці, у морщиннім зломі
Є надії, подвиг трудовий.
Хворі діти вірять тільки мамі,
Це – такий закон вже родовий.
Ризикує, лиш добро пророчить,
Вкутує і спокій стереже.
Знають тільки довгі сірі ночі,
Як дитину матір береже.
Шлях до її серця чистий, зримий,
Без вагань і спраги каяття.
Мати і дитина – цвіт єдиний
На високих деревах життя!

В.Вихрущ

Невістка: Ніщо на світі не може зрівнятися із силою материнської любові. Ніякі перешкоди не страшні материнській мужності. Безсилі роки перед материнською вірністю. Найкращі слова в поезії, найпрекрасніші мелодії присвячені їй. Звичайно, що для кожного із вас мама – найкрасивіша, найдобріша, найпривітніша. Розкажіть про своїх мам, про те, як ви їм допомагаєте, чому у них навчилися. І може хтось захоче подарувати своїй мамі музичний дарунок? (Розповідь дітей).

Бабуся: А я хочу запропонувати вам “Мамин конкурс”, в якому можуть взяти участь і дівчатка, і хлопчики – конкурс на кращий букет. Візьміть ті квіти, які вам більше сподобаються і скомпонуйте їх. Назвіть свій букет якимось красиво, щоб він порадував ваших мам.

Поки учасники конкурсу працюють, інші діти можуть відгадувати загадки, знайомитись із народними прикметами:

- Мама широка, тато високий, син зрячий, невістка – сліпа (земля, небо, день, ніч).
- У двох матерів по п’ять синів, у кожного своє ім’я (руки, пальці).
- Скільки їх було: мати, дочка, брат, сестра, дядько, племінниця (троє: брат, сестра та її дочка).
- У нашої бабусі сидить дід у кожусі, проти печі гріється, без води умиється (кіт).
- Через межу брат брата не бачить (очі).
- Ой на горі гай, під гаєм – мигай, під мигаєм – сопай, під сопаєм – хапай (волося, очі, ніс, рот).

Прикмети: Як зруйнуєш ластів’яче гніздо – на обличчі зарябють віспи. Видереш лелечині яйця – згорить хата. Крутитимеш на подвір’ї жевріючу головешку – болітиме голова. Свистітимеш у хаті – по закрутках загніздяться злидні. Толочитимеш жито – залоскочуть русалки.

Дідусь: От і закінчився довгий день.
За обрієм втомлено відпочиває сонечко.
Вгомонилась наша малеча. А я ще ніби чую:
“...гупання босих дитячих ніг –
це постійне щемливе нагадування,
що земля любить молоді ноженята,
аби її, стару, обертали”. (І.Драч.)

Невістка: А завтра буде новий день. Буде жити село віковичною працею “...усе по колу: оранка, жнива, турботи від врожаю до врожаю...”

Діти: Земля батьків від краю і до краю опора наша, віра і судьба”.

Син: Батьки і діти!

Діти і батьки!

Нерозділиме і одвічне коло.
Ми засіваємо життєве поле,
І не на день минуций – на віки.
Діти: Між нас не ляжуть вирвами роки,
Бо ваша кров пульсує в нашій долі...
Батьки і діти.. Діти і батьки...
Нам нічого ділити на спільнім полі.
Невістка: Оцих тополь приречений кортеж
Довічно супроводить Україну,
І традиційні верби, і калина –
Все батьківське...
Діти: ...але й синівське - теж!
Син: Одне воно, як матір в нас одна.
Як перше слово – і останнє слово.
Як шабля незагублена Сіркова
І Лисенкова дума неземна.
...Все наше – од дощинки на вікні
До вічної Тарасової муки –
Передаю синам своїм і внукам,
І не на день минуций – на віки !
Б.Олійник

“Правда – неправда”
(орієнтовні питання до гри)

Чи правда, що бога домашнього вогнища звали Пек?
Правда

Чи правда, що в давнину новий рік починався в березні?
Правда

Чи правда, що народна назва травня – “цвітень”?
Неправда, так називали квітень

Чи правда, що кирея – це назва чоловічого одягу?
Правда

Чи правда, що дряпанка – це дитяча гра?
Неправда, це техніка розпису великодніх яєць

Чи правда, що на Великдень діти співали вітальні пісні – віншівки?
Правда

Чи правда, що балабушки – то зимове взуття?

Неправда, це маленькі булочки

Чи правда, що гладушки – то глиняні глечики?
Правда

Чи правда, що толока – це каша?
Неправда, це спільна робота комусь у допомогу

Поради постановникам

За жанром рекомендованій сценарій “Про мій рід-родовід” – вечір сімейного відпочинку, що має народознавче спрямування. Його тема – національні побутові традиції, родинні стосунки.

В центрі всієї дії – сім’я, або ширше – рід: тата і мами, бабусі і дідусі і, безумовно, діти. Саме вони разом із чотирма дорослими учасниками є головними дійовими особами вечора. Їхній вік може бути від 7 до 11 років (Всього 7-8 дітей).

Проведення заходу потребує досить серйозної підготовки.

Його маленьким учасникам необхідно провести справжню пошукову роботу: дізнатися походження свого прізвища, провести екскурс в історію роду, підготувати щирі і теплі розповіді про найближчих родичів, знати улюблену пісню, страву свого роду, вивчати вірші, познайомитись із правилами декількох ігор. Тобто діти повинні бути обізнані з усім ходом вечора.

Розповідь про народний костюм (буде цікавіше, якщо до неї приєднаються і діти) бажано доповнити демонстрацією старовинних зразків жіночого та чоловічого вбрання, що турботливо зберігаються чи то в бабусиних скринях, чи в місцевих краєзнавчих музеях.

Фрагменти вечора “Поздоровлення з Днем народження” і “Мамин букет” можуть бути вирішені дещо інакше за відсутності живих квітів. Добрим дарунком стануть саморобні книжечки, малюнки, букети із сухоцвіту.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко П. Кленове клечання.–Харків:Прапор, 1983.–46с.:іл.
2. Вихрущ В. Вірші і поеми.–К.:Дніпро, 1986.–206с.
3. Вудвуд Л. Відкривай духовні острови. Українське народознавство /За ред.проф. А.П.Загнітка.–Донецьк.: Центр підготовки абітурієнтів, 1998.–144с.
4. Драч І. Шабля і хустина.–К.: Рад.письменник, 1981.–159с.

5. Луценко Д. Пахучий хліб.–К.: Рад. письменник, 1974.–103с.
6. Николаева Г.А. Украинская народная одежда / АН УССР, Ин-т искусствовед., фольклора и этнографии им. М.Рыльского.–К.: Наукова думка, 1987.–246с.: ил.
7. Олійник Б. На лінії тиші.–К.: Дніпро, 1972.–271с.: 1 л. портр.
8. Півторацька Н. Материнська елегія.– К.: Рад.письменник, 1987.–109с.
9. Скуратівський В. Березина.– К.: Рад.письменник, 1987.–276с.:іл.
10. Скуратівський В. Місяцелік: Укр.нар.календар.– К.: Мистецтво, 1992.–208с.: іл.
11. Українознавство: посібник /Уклад.: В.Я.Мацюк, В.Г.Пугач.–К.: Зодіак-Еко, 1994.–399с.